

با این افکار، یا خواستار بازگشت به ارزش‌ها و حاکمیت دین راستین شدند و یا به کلی به انکار غیب و الوهیت و هر آنچه منسوب به کلیسا می‌شد، روی آوردند.

درواقع زمینه‌های نوزایی (رنسانس) با طرد کلیسا و فراموشی واقعیت دینی و الهی است که در قرن چهاردهم، ابتدا از ایتالیا و سپس در سراسر اروپا با احیای فرهنگ رومی و یونانی شکل گرفت و پدیده‌ی «سکولاریسم» بازخورد همین تحولات در قرون وسطاست. از قرن هجدهم، با رشد گرایش‌های عقلی و توهم کفایت عقل بشری در پاسخ‌گویی به همه‌ی نیازهای انسان، عصر روشنگری گسترش یافت و در تضاد با آموزش‌های خرافی کلیساها در قرون گذشته و ممنوعیت و محکومیت هر گونه نظریه‌ای که در تضاد یا اختلاف با آموزه‌های کلیسا بود، به تدریج زمینه‌های عقل‌گرایی در اروپا پدید آمد.

قرن شانزدهم را می‌توان دوره‌ی آغاز اضمحلال جدی حاکمیت کلیسا و ظهور مکاتب بشری در اروپا دانست، زیرا هر یک با ارائه نظراتی، مفهومی از سعادت بشری و شیوه‌های رسیدن به آن را عرضه نمودند. درحالی که پیش از آن علم و تعقل شجره‌ای ممنوعه بود و تنها علوم مجال رشد داشتند که در تأیید آموزش‌های مسیحیت گام برمی‌داشت و با آن در تضاد و تقابل نبود.

نهضت اصلاح دینی با پیش‌گامی مارتین لوتر (۱۴۸۳-۱۵۴۶م) به کاهش نفوذ مذهب منجر شد و دیدگاه‌های جدیدی را عرضه کرد که تفکیک دین از سیاست از مهم‌ترین اصول آن محسوب می‌شد. درگیری‌های فرقه‌های مذهبی و از بین رفتن قداست دین و زمینه‌سازی پیدایش سکولاریسم مبتنی بر انسان‌مداری (اومانیزم) از پیامدهای این نهضت بود.

اصالت دادن به انسان در برابر اصالت دادن به خدا سبب شد که اومانیزم به سوی بی‌خدایی و بی‌دینی رانده شود و با وجود پذیرش خدا از سوی برخی رهبران این مکاتب، نفی مداخله‌ی خدا و دین آسمانی در زندگی اجتماعی انسان‌ها، دین را از محوریت و اصالت خارج نمود و خدا و دین ابزارهایی در خدمت انسان تلقی شدند. مسلماً با چنین رویکردی جایگاه آموزش دین و مذهب دست‌خوش تغییرات بسیاری شد و تا دهه‌های اخیر روند حذف آن به شکل‌های گوناگون در دستور کار قرار گرفت. در عین حال، به دلیل نیاز فطری بشر به آموزه‌های الهی و گرایش فطری به سمت کمال و اقناع نشدن روح خداجوی انسان با سرگرمی‌های مادی و دنیوی، پس از چند قرن خلاً معنویت در انسان غربی آشکار شد و رهبران تفکر اومانیزستی را به این نکته جلب نمود که معناگرایی نیز به‌صورت یکی از نیازهای بشر به حکم اصل و محور بودن انسان باید مورد توجه قرار گیرد.

لذا در ساختار آموزشی کشورهای غربی و اروپا، گرچه درسی به نام تعالیم مذهبی (به شکل رایج در جمهوری اسلامی ایران) وجود ندارد، اما آموزش بخشی از رفتارهای مذهبی، در قالبی که به هیچ‌وجه ظواهر دینی ندارد و به‌صورت کاملاً غیرمستقیم است، جزو دروس اجتماعی و آموزش روابط انسانی در پایه‌های مختلف تحصیلی ارائه می‌شود. این دروس بیش‌تر در پی تربیت شهروند نمونه و انسان

ادیان رایج در دوره‌ی باستانی اروپا، که از قرن‌ها پیش از میلاد تا پایان قرن چهارم میلادی را دربرمی‌گیرد، عموماً غیرمرتبط با متافیزیک و مفهوم غیب بودند و بیش‌تر ابعاد اساطیری و طبیعی داشتند و مبتنی بر اعتقاد به خدایان متعددی بودند که هر یک مظهر یکی از نیروها و پدیده‌های طبیعی به‌شمار می‌رفتند. برخلاف مذاهب شرقی که ابعاد عرفانی و معنوی نیز در آن‌ها مشاهده می‌شد.

با گرایش رومیان به مسیحیت و رسمیت یافتن آن از قرن چهارم میلادی، افکار خرافی و موهومی که ریشه در فرهنگ روم و یونان باستان داشت توسط آنان، به‌ویژه پادشاهان، در اندیشه‌ی مسیحیان رسوخ کرد و در قرون وسطا به بروز تعارض میان امپراتوران و کلیسا منجر شد و با ادعای دفاع از دین توسط کلیسا حاکمیت به دست کشیشان و روحانیون مسیحی افتاد.

به دلیل آموزه‌های انحرافی کلیسا، که در تضاد آشکار با فطرت بشری و عقلانیت بود، رفته‌رفته مردم با شورشی همگانی در رویارویی

نگاهی به جایگاه

آموزش دین و اخلاق

در نظام‌های آموزشی سایر کشورها

قسمت دوم - اروپا

مریم جزایری

کلیدواژه‌ها: ادیان اساطیری، قرون وسطا، گرایش‌های عقلی، سکولاریسم، انسان‌مداری، خلاً معنویت، معناگرایی، تعالیم مذهبی.

دوران نوجوانی و مسائل جوانان

- سن بلوغ
- جهانی پر از ماجرا
- عشق و رمانتیک
- شکست‌ها و سرخوردگی‌های عشق‌های جوانی
- ایستگاه‌های زندگی
- عشق (دوستی، رفاقت، شکست، عاشق شدن و رازهای دوستی)
- چرا عشق این همه خریدار دارد؟
- جوان بودن یعنی لذت بردن؟
- لذت و تفریح باید نقطه‌ی پایانی داشته باشند.
- جوانان چه آینده‌ای دارند؟
- هم‌جنس‌گرایی
- بیماری ایدز
- حاملگی دختران جوان
- اوقات فراغت و تفریح

مرگ و پایان زندگی

- تفکر پیرامون مرگ
- اگر انسان، هم‌نوع را تهدید کند، آیا مرگ یک تنبیه الهی است؟
- وداع با زندگی
- انواع خاک‌سپاری در ادیان گوناگون
- تصور انسان از زندگی بعد از مرگ
- قبول خودکشی یا کمک به خودکشی از نظر قانونی (اتانازی)

ماهیت دین

- در جست‌وجوی کشف دین
- خدایان و خدا
- انسان‌ها و خدایان در جهان مدرن
- مذهبی بودن یعنی چه؟
- دین و استاتیک
- احساسات و تجربیات استاتیک
- هرمنوتیک، هنر تفسیر است.
- آیا انسان نیاز به دین دارد؟
- من انسانی غیرمذهبی هستم.
- اقدامات اجتماعی و انسانی یک دین
- در کتاب مقدس، خدا سخن می‌گوید؟
- مراسم مذهبی
- اسطوره و افسانه‌ی آدم و حوا

آشنایی با ادیان

- ادیان هسته‌ای مرکزی و واحد دارند.
- بیت‌المقدس یا اورشلیم مرکز ادیان تک‌خدایی (موحد)
- یهود و مسیحیت ریشه‌های مشترکی دارند.
- ادیان باید موجب وحدت یا اختلاف اولاد آدم شوند؟
- پیرامون ادیان مسیح، یهود، اسلام، بودیسم

برگزیده‌ای است که بهترین عملکرد را در ایفای نقش صحیح خود در زندگی اجتماعی دارد و در عین حال بدون محدودیت در استفاده از آزادی فردی و در عین رعایت قانون، به موفقیت‌های شخصی دست می‌یابد. در واقع در این نظام آموزشی درس اخلاق جای‌گزین آموزش دینی می‌شود و تعریف خاصی از انسان به دست می‌دهد که با انسان ایده‌آل در مکاتب و ادیان الهی بسیار متفاوت است.

اما اخیراً پارلمان اروپا و غالب دولت‌های سکولار و دمکرات غرب در مدارس خود با مشکل جدیدی روبه‌رو شده‌اند. از جمله، به دلیل کثرت مهاجرت مسلمانان و یهودیان کشورهای بلوک شرق سابق در چند سال اخیر، در کنار دین مسیحیت، ادیان اسلام و یهود نیز هواداران قابل توجهی یافته‌اند، و به علت رشد زیاد احزاب سوسیال‌دمکرات، احزاب چپ‌گرا و سبز، در پارلمان اروپا و در غالب کشورهای عضو، در مقابل تدریس آموزش‌های مسیحیت، نیازهای به‌وجود آمده در مدارس باعث شده که درس اخلاق را برای همه‌ی محصلین سه دین یاد شده و حتی برای افراد لائیک پیش‌نهاد نمایند. به همین دلیل در بعضی از ایالت‌های این کشورها، کتاب فلسفه‌ی اخلاق در ساعت‌های خاصی به جای درس تعلیمات دینی عرضه می‌شود.

از میان عناوین و موضوعاتی که در کتب درسی چهار سال آخر دبیرستان‌ها مطرح می‌گردند، می‌توان به موضوعات زیر اشاره کرد:

انسان و جهان

- انتظارات از یک انسان
- خود را بشناس
- انسان کیست؟ و چه می‌خواهد؟
- در جست‌وجوی معنای زندگی
- از کجا به کجا؟ چرا؟ هدف‌های زندگی
- آشنایی با نظریه‌های اجتماعی و اخلاقی ارسطو، جان لاک، کانت، فروید، ماندلا، و غیر آن‌ها
- انسان و طبیعت
- جهان و کره‌ی زمین در اختیار همه
- نیاز کره‌ی زمین و طبیعت به دولتی انسانی
- کره‌ی زمین و طبیعت را اسیر خود نکنیم.
- به‌عنوان انسان در این جهان زیستن

روح و ابعاد روانی وجود انسان

- خواب و رؤیا
- شاهراهی به سوی ضمیر ناخودآگاه
- روان، یک ساختار پیچیده
- انسان و رؤیاهایش
- فروید و معنی رؤیا
- وجدان یک نرم درونی
- آیا انسان دارای وجدان است؟
- وجدان می‌تواند راهنمای انسان شود؟
- به وجدان گوش دادن

- آزادی، مسئولیت، اتحاد، همبستگی
- آزادی انسان
- مسئولیت در اجتماع

مفهوم خوشبختی و سعادت

- سعادت راحت نیست.
- خوشبختی چه ربطی با پول دارد؟

مفهوم عدالت

- فقر و ثروت
- انواع فقر
- پول دارها فقرا را می‌خورند.
- نانی خالی زیر سقف آسمان
- عده‌ای پول پارو می‌کنند، عده‌ای نان شب ندارند.
- آیا دولت می‌تواند موجب عدالت شود؟
- احساس مسئولیت کردن
- مسئولانه عمل کردن
- آیا همیشه باید حقیقت را گفت؟
- قضاوت و پیش‌داوری

نوع دوستی و حقوق بشر

- آزادی، برابری، برادری
- حقوق مساوی برای همه
- حقوق انسانی
- کودکان نیز دارای حقوقی هستند.
- حق مقاومت و اعتراض برای همه
- قانون اعدام، آری یا نه؟
- اظهار همدردی با دیگران
- کمک به معلولان
- جشن گرفتن، مهمان‌نوازی صفتی عالی است.

آشنایی با فرهنگ و تمدن ملل

- فرهنگ ما، فرهنگ آنان
- ترقی و پیشرفت
- فرهنگ‌های خارجی برای هر کشوری یک ثروت هستند.
- رؤیا و آرزوی جهان بهتر
- چرا انسان نیاز به اتوپیا و ناکجاآباد دارد؟
- نلسون ماندلا سمبل مقاومت
- جهان نیاز به صلح دارد.
- در جست‌وجوی عقل کل و عقل جهان
- لازم است یادآوری شود در پایان هر کتاب درسی صفحاتی به درج لغت‌نامه‌ی مفاهیم فلسفی و اخلاقی اختصاص یافته و در صفحات پایانی نیز به بیوگرافی اسامی مندرج در متن کتاب اشاره شده است.

پی‌نوشت

۱. این عناوین در پایه‌های مختلف دبیرستان تدریس می‌شوند و ما در این مقاله آن‌ها را دسته‌بندی کرده‌ایم.

- محمد و وحی

- دیدار با اسلام

- محمد و اسلام

- زنان در اسلام

- مسلمانان در اروپا

- جهاد یعنی کوشش در زندگی مورد دل خواه خدا

- مسیحیان با مسلمانان دیدار می‌کنند.

- بودیسم را نیز مورد بحث قرار دهیم.

- فرقه‌ها و محافل مذهبی

- فرقه‌های بودیستی و هندویی در غرب

- فرقه‌ها و شیطان‌پرستی

- شیطان هم مد شده است؟

- شیطان یعنی اعتراض و شورش؟

- امید و ایمان

- خانه‌های ادیان: کلیسا، مسجد، کنیسه، دیر

اخلاق و تربیت

- پروژه‌ی اخلاق جهانی

- آیا پیشرفت ژن موجب بحث‌های اخلاقی می‌شود؟

آشنایی با فلسفه

- فلسفه چه فوایدی دارد؟

- سقراط در آتن

- بحث‌های جدلی

خشونت، جنگ و صلح

- خشونت، تجربه با خشونت، خشونت در جنگ

- از جنگ عادلانه تا مقاومت صلح‌آمیز

- تحقیر، خشونت، تحمل و مدارای دیگران

- آیا خشونت بر جهان حاکم است؟

- استفاده‌ی دولت از خشونت

- شهامت فردی و جمعی در مقابل خشونت دولتی

- شهامت چیست؟

روابط اجتماعی

- ما در زندگی نیاز به چه داریم؟

- ما و دیگران

- پسران و دختران

- دوستی نیاز به زمان دارد.

- بهترین دوست کیست؟

- انتظار از دوستی

- آیا با حیوانات می‌توان دوست شد؟

- چگونگی حل مشکل و اختلاف با هم‌نوع

- مؤدبانه و منطقی بحث و مشاجره کنید.

- سازش، تفاهم، تفاوت

- مدهای روز

- نهضت

اصلاح دینی

با پیش‌گامی

مارتین لوتر

(۱۴۸۳-)

(۱۵۴۶م)

به کاهش

نفوذ مذهب

منجر شد و

دیدگاه‌های

جدیدی را

عرضه کرد که

تفکیک دین

از سیاست

از مهم‌ترین

اصول آن

محسوب

می‌شد.

درگیری‌های

فرقه‌های

مذهبی و از

بین رفتن

قداست دین

وزمینه‌سازی

پیدایش

سکولاریسم

مبتنی بر

انسان‌مداری

(اومانیزم) از

پیامدهای این

نهضت است

